

# PAX

Vrede.  
Wie  
durft?

## Magazine

# 2 Zomer 2022  
[www.paxvoorvrede.nl](http://www.paxvoorvrede.nl)



De vrede in  
Oekraïne lijkt  
nog ver weg.  
Hoe helpt PAX?

Foto: Anton Skyba for the Globe and Mail Today

**Stiltekringen voor  
vrede maken indruk  
door heel het land**

**Afscheid van vredesactivist  
van het eerste uur:  
Mient Jan Faber**

# Ilse Wermink



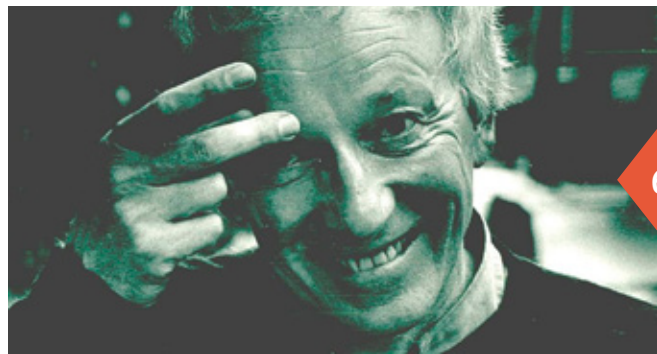
Leeftijd: **38**. Geboorteplaats: **Ommen**. Studie: **Sociologie, Conflict Studies en Internationale Humanitaire Actie**. Werkzaam bij PAX: **sinds oktober 2016**. Functie bij PAX: **Beleidsadviseur Gender, Vrede en Veiligheid**

In juli 2016 brak het oorlogsgeweld in alle heftigheid weer uit in Zuid-Soedan. Daar woonde ik toen al zo'n twee jaar en coördineerde noodhulp. Ik had besloten weer naar Nederland te verhuizen na 10 jaar buitenland, en kon bij PAX aan de slag om het Zuid-Soedan programma aan te sturen. Na vreselijke oorlogsmaanden werd een zwak vredesverdrag door een kleine groep mannen ondertekend. Terwijl brute massaverkrachtingen werden ingezet als oorlogstactiek om bevolkingsgroepen te verdrijven. Gender speelt een duidelijke rol in tijden van oorlog.

Gender is namelijk een belangrijk machtssysteem, waarbij vrouwen en gender minderheden stelselmatig worden uitgesloten in patriarchale samenlevingen. Vanuit mijn rol binnen PAX werk ik aan het vergroten van de politieke invloed van vrouwen. Een bruikbare tactiek is om gendernormen bespreekbaar te maken en vooral het ideaalbeeld waar mannen aan proberen te voldoen.

Momenteel heb ik het voorrecht om met activisten, partners en collega's in Soedan en Irak een feministisch actieprogramma vorm te geven. Voor de aankomende jaren werken we aan het vergroten van de politieke invloed en het netwerk van vrouwenbewegingen in beide landen. Hoe te meer vrouwen deelnemen en leidinggeven aan niet-gewelddadige massabewegingen, des te groter is de kans dat deze succesvol zijn en een meer democratische rechtsstaat mogelijk maken.

Het helpt daarbij dat op 13 mei ministers Schreinemacher en Hoekstra besloten te werken aan een Feministisch Buitenlandbeleid. Iets dat we kritisch zullen volgen en gevraagd en ongevraagd van advies voorzien. Dit is een kans om achtergestelde groepen echt centraal te zetten in defensie, handelsbeleid en diplomatie. Inspraak moet vergroot worden om nieuwe manieren te vinden om patriarchale machtspolitiek te veranderen. Een toekomst zonder de militarisering, uitbuiting en onderdrukking van het patriarchaat. In het kort, een toekomst van vrede en veiligheid. ♦



6

## In memoriam: Mient Jan Faber

Op 15 mei 2022 overleed vredesactivist Mient Jan Faber. Hij raakte bekend door de campagne tegen kernwapens. Dion van den Berg werkte 35 jaar met hem samen en memoreert zijn nalatenschap.



7

## Presentatie Hawija-rapport in De Balie

Het rapport van PAX over de gevolgen van de Nederlandse luchtaanval op Hawija, maakte veel los. Tijdens de lancering ervan spraken we over fouten, de lessen en de noodzakelijke compensatie.



8

## Bouwen aan vrede in Oekraïne

Een Russische invasie in Oekraïne leek onvoorstelbaar. Toch werd het op 24 februari werkelijkheid. Samen met onze partners in Oekraïne werkt PAX aan vrede in een nieuw soort 'normaal'.



12

## Stiltekringen voor vrede: een groot succes.

Ter gelegenheid van Europadag in Oekraïne op 21 mei vonden er Stiltekringen in allerlei vormen en maten plaats door heel het land. Een moment van verbinding en een statement voor vrede dat indruk maakt.



13

## De Vredesweek komt er weer aan!

Van 17 tot en met 25 september is het weer tijd voor de Vredesweek. Met weer allemaal bijzondere en mooie activiteiten voor vrede door het hele land. Generatie Vrede staat op!

### Colofon

**PAX Magazine** Nummer 2/Zomer 2022  
**PAX staat voor vrede.** Samen met mensen in conflictgebieden en kritische burgers in Nederland werken wij aan een menswaardige en vreedzame samenleving, overal in de wereld.  
**PAX Magazine** verschijnt elk kwartaal en wordt toegezonden aan donateurs, sympathisanten en andere geïnteresseerden.  
**Redactie** Janneke Juffermans.  
**Aan dit nummer werkten mee** Dion van den Berg, Roos Boer, Cinta Depont, Marieke Droogsma, Florine Keus, Marlous van 't Pad Bosch, Michael Roelands, Annemieke van Stralen, Sabine Scharwachter, Anna Timmerman, Ilse Wernink, Wim Zwijnenburg.  
**Fotografie** o.a. Lize Kraan, Anton Skyba en PAX  
**Basisvormgeving** Het Ilzeren Gordijn, Amsterdam  
**Vormgeving** Van Deventer, 's-Gravenzande  
**Druk** Van Deventer, 's-Gravenzande  
**ISSN** 2352-300X

St. Jacobsstraat 12  
 3511 BS Utrecht  
 Postbus 19318  
 3501 DH Utrecht  
 Tel: 030 - 233 33 46  
 achterban@paxvoorvrede.nl  
 www.paxvoorvrede.nl  
 IBAN: NL03TRIO 0390 5150 00

PAX Magazine is beschikbaar in gesproken vorm voor mensen met een leesbeperking bij de Christelijke Bibliotheek voor blinden en slechtzienden. Wilt u een abonnement op dit tijdschrift in een aangepaste leesvorm of wilt u hierover meer informatie? Dan kunt u contact opnemen met de CBB, tel. nr. 0341-565 477, e-mail: klantenservice@cbb.nl



# Een onverwachte wending. Het ga u goed!



Bij het uitkomen van het vorige nummer van PAX Magazine was de Russische invasie in Oekraïne pas net begonnen. Sindsdien is er veel gebeurd: Medewerkers en vrienden van PAX stonden bij meerdere demonstraties, collega's waren heel veel in het nieuws, ambassades organiseerden stiltekringen, vrijwilligers waren in heel Nederland actief in de opvang van Oekraïense vluchtelingen en PAX deed onderzoek naar de impact van explosieve wapens in bewoonde gebieden. Maar ons belangrijkste werk speelde zich buiten het zicht af: PAX ondersteunde onze partners in Oekraïne, de Peace Engineers waar mogelijk. Mensen waar we al jaren mee samen hebben gewerkt; en die zich ineens in een oorlog bevonden. PAX moest haar activiteiten snel aanpassen aan deze nieuwe realiteit. Daarvoor vroegen we uw financiële steun. Dankzij u konden we direct in actie komen, daar wil ik u heel erg voor bedanken.

De oorlog in Oekraïne maakt pijnlijk duidelijk hoe fragiel vrede is. PAX was er al jaren actief. Sinds het begin van de oorlog, aangestoken door Rusland in 2014. Het was in de afgelopen jaren heel moeilijk om aandacht te vragen voor het geweld dat zich daar voltrok. Europese overheden waren meer geïnteresseerd in goedkoop gas dan in een oorlog aan de rand van ons continent. Het is schokkend dat er nog steeds miljarden euro's de Russische staatskas in vloeien, waarmee de oorlog betaald wordt. Ondertussen raken we helaas gewend aan beelden en verhalen over het lijden van de Oekraïners. De komende tijd zal het moeilijker worden om de solidariteit met burgers in Oekraïne vol te houden. PAX blijft daarom verhalen vertellen van vredesactivisten en burgers ter plaatse. Tegelijk vragen dappere burgers in Rusland en Belarus onze steun bij hun verzet tegen hun regering.

De oorlog in Oekraïne laat zien hoe nodig het werk van PAX is en hoe nodig onze solidariteit ook is. Ik vertelde in het vorige nummer met veel passie over de collega's bij PAX en de vredesactivisten die we wereldwijd steunen. Ik dacht daar toen nog jaren bij betrokken te zijn. Maar helaas ga ik PAX vanwege privéredenen verlaten. Per 1 september draag ik het stokje over. Maar ik zal PAX blijven volgen en als donateur blijven steunen, net als u dat doet! ♦

**Anna Timmerman**, algemeen directeur PAX

## PAX in de media

In het tweede kwartaal van 2022 was PAX weer volop in de media te horen en te zien.

De voortslepende oorlog in Jemen leidde tot een opinieartikel in **de Volkskrant**, een interview met directeur Anna Timmerman bij de **Nieuws BV** en een interview met partner Al-Faqih in **NRC**. In mei verloor PAX het hoger beroep tegen de Nederlandse Staat om de wapenhandel naar Egypte tegen te houden. De Volkskrant en het ANP schreven erover. Met verdriet nam PAX in mei afscheid van vredesactivist Mient-Jan Faber, die in nagenoeg alle media is gememoreerd.

Ook in het debat rond de oorlog in Oekraïne mengde PAX zich volop. Over bewapende drones bijvoorbeeld op **NU.nl**, middels een opinie op **de Volkskrant** website en via een interview op **NPO radio 1**. In **NRC** kwam een opinie over het investeren in de wapenindustrie en over het leveren van wapens was Frank Slijper te horen op NPO radio 1. Over wederopbouw kwam PAX op **EditieNL** aan het woord en over of er hoger defensiebudget moet komen publiceerde Anna Timmerman in **Trouw**.

Daarnaast publiceerde PAX een aantal onderzoeken en alerts over de situatie in Oekraïne, zoals het onderzoek naar aanvallen door Rusland op medische faciliteiten in Oekraïne, door Roos Boer toegelicht op **NPO radio 1**.

Eind mei organiseerde PAX samen met de Ambassades van Vrede op 12 plekken in Nederland Stiltekringen. **Regionale media** en het **ANP** schreven erover. Begin april bracht PAX nieuw onderzoek naar buiten over het bombardement op Hawija, waar 85 mensen de dood vonden. Veel media pikten dit nieuws op, zoals **NRC**, **NOS** en **Trouw**.

Op de website van PAX onder "Nieuws: PAX in de media" kunt u alle publicaties in de media teruglezen en -zien.

## PAX in Oekraïne

# Ons werk en on



Door Marlou van Campen

**P**AX werkt sinds 2014 in Oekraïne. Na de Russische invasie in februari ging de aandacht in de eerste plaats naar steun aan onze Oekraïense partners. Inmiddels heeft ook het lopende projectwerk zijn vorm weer gevonden in de nieuwe omstandigheden van een land in volle oorlog. We zijn – mede dankzij financiële steun van burgers in Nederland aan Giro555 van de Samenwerkende Hulporganisaties en aan PAX direct – aan de slag met onderstaande pijlers:

- Een groot netwerk van door PAX en partner Dignity Space getrainde Peace Engineers faciliteert dialogen tussen groepen burgers, maatschappelijke organisaties en lokale overheden om verdere escalatie te voorkomen en samenwerking te bevorderen. Het veilig houden van onze partners en het ondersteunen van het netwerk van Peace Engineers heeft prioriteit. Dat gaat om steun voor vervoer, verblijf en veilige communicatie.
- Peace Engineers zijn een soort 'makelaars voor vrede' die steun bieden aan burgers door een

luisterend oor en empathie te bieden, mensen te ondersteunen bij het maken van weloverwogen keuzes in de onoverzichtelijke situatie die de oorlog met zich meebrengt.

- PAX heeft contact met een netwerk van religieuze leiders en organisaties van verschillende stromingen; de kerken staan midden in de samenleving en bieden steun aan burgers; tegelijkertijd hebben ook zij te maken met geweld door de bezetter. Het Institute for Religious

### Onmisbaar voor duurzame vrede

PAX runt met lokale partner Dignity Space sinds enkele jaren in Oekraïne de Peace Engineer School. Het trainingsprogramma omvat een intensieve 1-jarige training in geweldloze communicatie en het faciliteren van dialogen. Het gaat om luisteren en inclusieve besluitvorming om conflicten tussen verschillende groepen in de samenleving op te lossen. Meer dan 60 mensen hebben de opleiding afgerond. Ruim 15 mensen zijn nog bezig met de opleiding. De vaardigheden en inzet van de Peace Engineers zijn onmisbaar voor het bereiken van duurzame vrede.

# ze resultaten

Freedom houdt bij wat er gebeurt met geloofsgemeenschappen en wat zij nodig hebben.

- We monitoren de impact van het gebruik van explosieve wapens, verboden wapens als landmijnen en clustermunitie en de milieu- en gezondheidsrisico's van de oorlog. We doen dit aan de hand van open source onderzoek, satellietbeelden en onze contacten ter plekke. Collega Wim Zwijnenburg deelt op Twitter via @wammezz zijn bevindingen.
- We brengen de verhalen van Oekraïners naar buiten, informeren politici en beleidsmakers en formuleren aanbevelingen voor bescherming van (de belangen van) burgers
- We onderhouden contact met een breed netwerk aan organisaties en activisten binnen Europa, in Oekraïne, maar ook in (en buiten) Rusland.

## Wat hebben we gedaan na de inval

We versterkten onze communicatie via onze website en sociale media – waarbij we ook stelling nemen over het risico van het gebruik van kernwapens. We brengen ook de boodschappen van onze partners en andere contactpersonen in Oekraïne naar buiten.



Natalia, Peace Engineer in Oekraïne sinds 2021: "Ik help gevluchte vrouwen eerst te stabiliseren. Ik praat met hen, probeer ze weer in balans te krijgen. Deze fase van de oorlog levert heel veel spanning op in het leven van mensen. Ik geef crisishulp met de instrumenten die ik heb geleerd tijdens mijn opleiding tot Peace Engineer."

Via sociale media hebben we burgers in Nederland, Ambassades van Vrede en andere partners in Nederland opgeroepen deel te nemen aan protestacties en gebedsdiensten. PAX was een van de organiserende en sprekende partijen tijdens de massaal bezochte demonstratie op de Dam op 27 februari, drie dagen na de Russische inval in Oekraïne, en op 6 maart.

Met steun van Stichting Democratie en Media versterken we de stemmen van Oekraïense burgers en laten we deze in Nederland en de EU horen. Zo informeren we het Nederlandse en Europese publiek over de ontwikkelingen in het conflict en de impact daarvan voor gewone burgers uit alle windstreken van Oekraïne. We brengen het Oekraïense burgerperspectief, de inzet van (verboden) wapens en de impact daarvan op mens en milieu over het voetlicht in de politieke arena's van Den Haag, Brussel en New York.

## Doe ook mee

[www.paxvoorvrede.nl/doneren](http://www.paxvoorvrede.nl/doneren)

**U maakt ons werk mogelijk** ♦

## PAX en Giro555-actie en Stichting Democratie en Media

PAX-donateurs gaven ruim voor Oekraïne, dank! Uw bijdrage stelt ons in staat nu en hopelijk ook in de toekomst het onmisbare werk van de Peace Engineers op verschillende plekken in Oekraïne te blijven steunen.

PAX is uitgenodigd als gastdeelnemer van de giro555-actie voor Oekraïne. We zijn blij dat we onze expertise kunnen inzetten binnen het netwerk van samenwerkende hulporganisaties. Verder ontvangt PAX financiële steun van Stichting Democratie en Media. De opleiding van nieuwe Peace Engineers wordt gefinancierd door het Duitse Ministerie van Buitenlandse Zaken.



## Brugklassers uit Utrecht voor Oekraïne

PAX krijgt veel steun voor haar werk in Oekraïne van mensen uit Nederland. Zo kregen we €1421,- van klas 7D (brugklas) van de Vrije School afdeling van het Gregorius College Utrecht. De klas voerde drie weken lang iedere ochtend actie om geld in te zamelen voor PAX. PAX-collega (en moeder van leerling Martha) Jitske Hoogenboom verzorgde een gastles: "De kinderen willen weten of de oorlog hierheen komt hebben vragen over kernwapens. Ook vertel ik over wat er nodig is voor vrede en wat kinderen zelf kunnen doen."

Manou (12), Filoe (13), Olivia (12): "We doen dit in een periode "volkenkunde", dat gaat over hoe mensen leven. En nu gaat het over Oekraïne. We spreken mensen aan op straat en verkopen zelfgemaakte kaarten, armbandjes en muffins. En we doen een sponsorloop in het Lepelenburgpark. Vooral jonge mensen geven geld. Het belangrijkste voor ons is dat het geld goed besteed wordt."

Alle leerlingen van klas 7D van het Gregorius én mentor Luuk bedankt voor jullie actie voor Oekraïne!



# In memoriam: Mient Jan Faber

Door: Dion van den Berg

In mijn opvoeding hebben mijn ouders mij een goed geworteld besef van goed en kwaad bijgebracht, en de wil om daarnaar te handelen. Maar hoe je dat dan op een betekenisvolle manier doet, in de publieke ruimte en in de politieke arena, dat heb ik van Mient Jan Faber geleerd. Ik werd als vrijwilliger actief in 1977, bij de start van de IKV-campagne tegen de kernwapens, waarvan Mient Jan het gezicht was. "Help de kernwapens de wereld uit, om te beginnen uit Nederland!" Heel krachtig, doel en middel in één slogan gecombineerd. Scholier was ik nog, maar deze campagne daar moest ik bij wezen. Het gevoel van urgentie en het onderwerp en de ambitie van de campagne spraken me zeer aan. Ik kon begin jaren tachtig als dienstweigeraar op het IKV-kantoor aan het werk, en bleef er hangen. Ik werk nog steeds bij PAX, ontstaan uit het samengaan van het IKV met Pax Christi Nederland. Vijfendertig jaar heb ik met Mient Jan samengewerkt, en veel heb ik van hem geleerd. In de vele mails die na zijn overlijden rondgingen in kringen van oud-medewerkers van het IKV, was dat een absolute hoofdlijn. Wat hebben we met z'n allen veel geleerd van Mient Jan!

Kennis en informatie waren van groot belang voor Mient Jan. Hij stond in contact



Weg Sarajevo-Tuzla



Amsterdam 1981. Foto: Evert Meijer

met talloze politici, diplomaten en militaire deskundigen bij wie hij aanklopte voor de laatste informatie – over interne discussies over kruisraketten binnen het CDA, wat er achter de deuren gebeurde bij kernwapenonderhandelingen, over de gedachten binnen de VN over vormen van ingrijpen in Bosnië of Kosovo. Hij kwam dan niet alleen iets 'halen', hij bracht ook iets mee. Informatie over de discussies binnen de Nederlandse en Europese vredesbeweging, verrassende analyses en reflecties over zeldzaam creatieve oplossingsrichtingen voor gestolde en hardnekkige problemen. 'Vuile handen maken' in de politiek, nooit de moed opgeven, blijven zoeken naar openingen, waren een paar van zijn lessen.

In die zoektocht naar doorbraken in conflicten stond voor Mient Jan altijd het perspectief van de slachtoffers van geweld en dictatuur centraal. Zo oefende hij onvoorwaardelijke solidariteit met bijvoorbeeld VN-tolk Hasan Nuhanovic, die in Srebrenica zijn ouders en jongere broer verloor door toedoen van besluiten van leidinggevenden van Dutchbat. Zonder betrokkenheid van oorlogsslachtoffers bij

vredesprocessen kan die beoogde vrede nooit duurzaam zijn.

Ach, er zijn zoveel meer zaken die ik zou willen benoemen. 'Wat een rijkdom is dat', zei een collega. Ja, dat is het, die 35 jaar samenwerking met Mient Jan zijn een rijkdom en een geluk. En een graag gedragen last om naar beste vermogen in de getroebleerde wereld van dit moment te blijven handelen in lijn met wat we van hem geleerd hebben. Mient Jan Faber is overleden, de inspiratie blijft. ♦



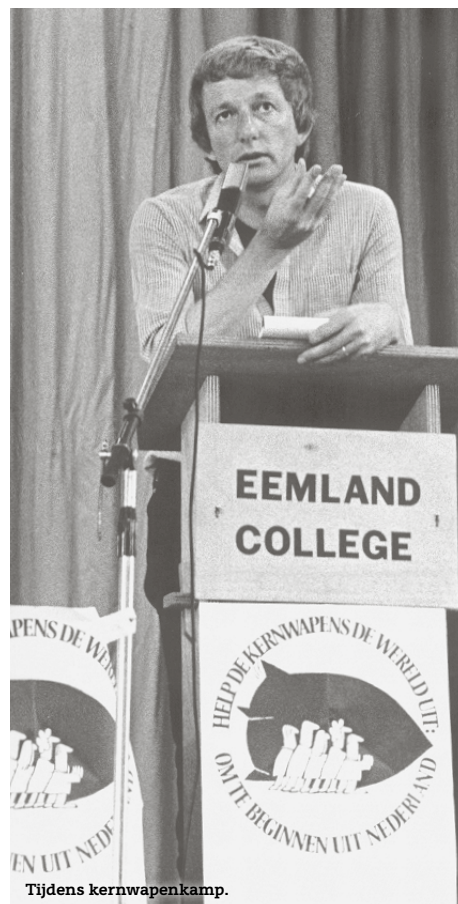
Mient Jan Faber is op 15 mei 2022 overleden. Hij is 81 jaar geworden.



Den Haag 29 oktober 1983. Foto: Jan Stegeman IKV



Nives Rebernak



Tijdens kernwapenkamp.

# Rapportlancering in De Balie

## Het uitblijven van Nederlandse excuses en van financiële compensatie voor 'Hawija' is niet houdbaar

Foto: Lize Kraan



Foto: Lize Kraan



Foto: Lize Kraan



Foto: Lize Kraan

Op 13 april werd in De Balie in Amsterdam het PAX-rapport *After the strike* gelanceerd. In deze gezamenlijke publicatie van de Universiteit Utrecht en het Iraakse Al-Ghad League for Woman and Child Care, worden de directe en (indirecte) lange termijn gevolgen van de Nederlandse luchtaanval op Hawija, Irak, in 2015 beschreven. Die gevolgen zijn opgetekend aan de hand van onder andere slachtofferverklaringen. Voor een uitverkochte zaal en met gerenommeerde sprekers, waaronder mensenrechtenadvocaat Liesbeth Zegveld, *The New York Times* journaliste Azmat Khan en documentairemaker Danny Ghosen, werden de bevindingen van 1.5 jaar onderzoek voor het eerst publiekelijk gedeeld.

In drie opeenvolgende panels kwam het belang van meer aandacht voor 'Hawija' naar voren. De Universiteit Utrecht en Azmat Khan openden de avond met een reflectie op hoe Hawija typerend is voor een trend van steeds meer oorlogsvoering 'op afstand' (door middel van drones en andere luchtwapens) waarbij er hoge aantallen burgerslachtoffers vallen waarvan slechts een fractie officieel wordt erkend. Volgens Khan is bij veel incidenten bovendien de

aanname dat er geen burgerslachtoffers zouden zijn, onrealistisch geweest: 'Als je een bommenfabriek gaat bombarderen, kan je verwachten dat er secundaire explosies plaats zullen vinden.' Ze vervolgt: 'Militairen moeten hier realistischer over zijn.' In het tweede panel deelden PAX, Liesbeth Zegveld en Danny Ghosen de persoonlijke ervaringen van veel slachtoffers. Daarbij ging het over de omvang van de schade, de wanhoop en woede bij veel slachtoffers over het uitblijven van Nederlandse excuses, en de rechtsgang van een aantal slachtoffers in de hoop Nederland tot directe financiële compensatie te bewegen. Ondertussen werden er fragmenten afgespeeld uit *Als de bom valt*, Danny's documentaire, waarin onder andere een slachtoffer vertelt hoe hij in 2015 vijf van zijn kinderen verloor aan de Nederlandse luchtaanval.

Bijzonder aan deze avond was dat het niet bleef bij presentaties van de onderzoekers en andere gelijkgestemden. Het derde en laatste panel bestond uit topambtenaar bij Defensie Lars Walrave, D66-parlementariër Alexander Hammelburg en voormalig Tweede Kamerlid voor de SP Sadet Karabulut. De discussie ging over de status

van de door Nederland aangekondigde vrijwillige reconstructieprojecten in Hawija – waarvan het PAX-onderzoek uitwijst dat die nauwelijks van de grond zijn gekomen –, het uitblijven van excuses en directe financiële compensatie aan de slachtoffers en het gebrek aan transparantie in de Nederlandse politiek, pijnlijk zichtbaar geworden door Hawija. Over dat laatste zei Karabulut: 'Er is glashard gelogen.' Ook kondigde Defensie aan wat het ging veranderen om een volgend 'Hawija' te voorkomen.

Echter, zoals door de onderzoekers herhaaldelijk benadrukt: het is te beperkt om vooruit te kijken naar een toekomst waarin een volgend 'Hawija' niet meer kan gebeuren. Er moeten ook toekomstplannen worden gemaakt om de slachtoffers van de luchtaanval in 2015 adequaat bij te staan in hun huidige behoeften. Bijna 7 jaar na het bombardement lijden veel slachtoffers nog aan de directe of indirecte effecten van deze aanval.

De discussie in De Balie is opgenomen en kan worden teruggekeken op <https://debalie.nl/debalie-tv/the-effects-of-the-dutch-airstrike-on-hawija/>. ♦



Foto: Anton Skyba for the Globe and Mail Today



# Werken aan vrede tijdens een oorlogsoffensief

Een grote oorlog in Europa, een grootschalige invasie van Rusland in een onafhankelijk buurland - tot 24 februari leek dat onvoorstelbaar. Toch was het tegelijkertijd ook de logische volgende stap in de plannen van Rusland. Voor onze projectactiviteiten betekende het dat van de ene op de andere dag alle plannen en to-do-lijstjes de prullenbak in konden. Tegelijkertijd hadden we het drukker dan ooit.

Door: Marieke Droogsma en Cinta Depondt

## Het begin van de oorlog

In het najaar van 2021 namen de spanningen tussen Rusland en Oekraïne toe. Rusland begon met een steeds grotere troepenopbouw langs de grens met Oekraïne. Dat kwam niet onverwacht. In november nog waren we bij een grote conferentie georganiseerd door CivilM+, een netwerk van Oekraïense, Russische en Europese organisaties, waar ook PAX bij aangesloten is, die werkten aan het oplossen van het conflict in de Donbas. Daar werden de mogelijke scenario's van verdere escalatie besproken, zoals een invasie. Ik zag de mensen, mijn vrienden en kennissen, onze partners voor me, en het enorme menselijk leed dat hen bij zo'n invasie ten deel zou vallen. Want het was overduidelijk dat de Oekraïners zich op alle mogelijke manieren zouden verzetten, en dat het dus geen 'soepele annexatie' zou worden, zoals op de Krim in 2014, maar een bloedige oorlog.

We bespraken de mogelijke scenario's uiteraard ook met onze partners om te kijken hoe we de vrede in Oekraïne het beste konden beschermen en versterken, en zochten daarbij naar meer mogelijkheden om ook Russen te betrekken. Er waren veel creatieve ideeën en een sterke motivatie om deze te realiseren. Ze bleken een stuk lastiger uit te werken, vooral omdat een invasie onvoorstelbaar leek en iets van vroeger. Iets waarvan we in Europa met elkaar hadden afgesproken: dat nooit meer! En toch: Rusland had al vaak laten zien dat het het internationale rechtssysteem met voeten treedt en kwam daar altijd zonder al te veel represailles mee weg. Dus waarom zou het land zich er in dit geval wel aan houden? Een retorische vraag, blijkt nu.

**Rusland had  
al vaak laten  
zien dat ze het  
internationale  
rechtssysteem  
met voeten  
treedt**

## 24 februari:

Op de ochtend van 24 februari werden we allemaal wakker met het verschrikkelijke nieuws: Rusland was de invasie begonnen. In alle Oekraïense regio's, van oost tot west en noord tot zuid, werden explosies gemeld. Russische tanks reden vanuit Belarus, Rusland, de zogenaamde 'volksrepublieken' van Donetsk en Loehansk en vanuit de Krim, Oekraïne binnen. Op allerlei mogelijke manieren hielden we contact met onze partners, vrienden en kennissen in Oekraïne. Dat lukte redelijk goed omdat in de meeste gebieden de stroomvoorzieningen en internet intact bleven. "Hoe is het? Ben je veilig? Kunnen we iets voor je betekenen, bijvoorbeeld helpen bij evacueren naar een veiligere plek, of kunnen we geld sturen voor eerste levensbehoeften?"

Voor de meeste Oekraïners was het vooral belangrijk contact te houden, een luisterend oor te vinden, samen te kunnen zijn in verdriet, onmacht en woede. Ze zochten een veilige plek om emoties te kunnen delen, of ze nu in een schuilkamer, een vluchtelingenopvang, of thuis waren.



## Investeren in de wapenindustrie blijft onverantwoord

Door: Cor Oudes

Na de Russische invasie kwam al snel de vraag op of pensioenfondsen en banken toch maar niet (weer) in wapenfabrikanten moesten gaan investeren. PAX voert al jaren campagne om te voorkomen dat banken, verzekeraars en pensioenfondsen geld investeren in wapenfabrikanten die wapens leveren aan dictators. Of in bedrijven die mensenrechten schenden. In de weken na de invasie voerden we hierover gesprekken met financiële instellingen. Die zitten met vragen: wat doen we met beleggingen in bedrijven die maar actief blijven in Rusland? En we schreven een opinieartikel voor NRC: beleggen in de wapenindustrie blijft onverantwoord.

## Grote gevolgen voor burgers door explosieve wapens

Door: Roos Boer

Sinds het begin van de Russische invasie monitort PAX de gevolgen van wapeninzet voor burgers in Oekraïne. Met name de inzet van explosieve wapens in dorpen en steden veroorzaakt veel slachtoffers en schade. In een eerste publicatie belichtten we de impact op gezondheidszorg. De inzet van explosieve wapens heeft grote gevolgen voor het gezondheidszorgstelsel en de omstandigheden waaronder medisch personeel moet werken. Het gaat daarbij om schade aan ziekenhuisgebouwen, apotheken en medische apparatuur, medisch personeel dat moet vluchten of patiënten niet kan bezoeken vanwege het geweld, maar ook om schade aan infrastructuur zoals watervoorzieningen, elektriciteit en communicatienetwerken. PAX zet zich blijvend in om de gevolgen van wapeninzet voor burgers te monitoren en zet zich internationaal in voor betere bescherming van burgers in conflict.

## Impact op lange termijn door schade aan natuur, milieu en landbouw

Door: Wim Zwijnenburg

De Russische invasie van de Oekraïne leidde tot grootschalige schade aan leefomgeving en ecosystemen in de Oekraïne. Dit kan direct invloed hebben op de gezondheid van mensen door het opblazen van olieinstallaties, chemische fabrieken, waterinfrastructuur en branden in industriegebieden. Daarnaast heeft de oorlog ook enorme impact op de landbouw en voedselveiligheid doordat akkers bezaaid liggen met mijnen en niet ontplofte munitie, zijn de akkers doorploegd met loopgraven en tanken, en werden graansilos en kunstmest opslagplekken gebombardeerd. Ook zijn er veel beschermde natuurgebieden en bossen aangetast door grootschalige branden, wat op lange termijn gevolgen heeft voor biodiversiteit en klimaatweerbaarheid. In samenwerking met Oekraïense ngo's monitort PAX deze gevolgen en delen we wij deze data met de VN en humanitaire organisaties.

### Wat we doen

Meer dan voorheen doen we veel in Nederland. Zo organiseerden we met Oekraïense diaspora een demonstratie op de dam in Amsterdam op 6 maart, en ook met Russen hier die zich uitspreken tegen de oorlog. We dragen bij aan analyses en duiding via onze website en in de media en trekken bijvoorbeeld parallellen met oorlogstactieken van Rusland in Syrië. We monitoren het gebruik van explosieve wapens in bevolkte gebieden, het gebruik van clusterprojectielen en de impact van de oorlog op het milieu.

Ook blijft een belangrijk deel van het werk uitgevoerd met de partners in Oekraïne. In onze 'Peace Engineer School' leren *Peace Engineers* hoe ze mensen in crisissituaties kunnen ondersteunen, net als daar waar spanningen en conflicten ontstaan, bijvoorbeeld in een vluchtelingenopvang, op evacuatielocaties, en zelfs in legereenheden. De laatste groep in opleiding hervat gaandeweg de 'praktijkperiode' en er is weer aandacht voor specifieke professionele groepen zoals de dialoogpolitie. Met steun van giro 555 gebruiken de al opgeleide 'Peace Engineers' nu hun vaardigheden.

In april ontmoetten we het team van onze belangrijkste partnerorganisatie 'Dignity Space' in Krakau. Het was heel vreemd om elkaar te treffen in Polen. Iedereen kwam van verschillende kanten, uit verschillende landen; niemand was thuis. Er zijn nog nooit zoveel koekjes en chocolade meegenomen naar een partnerbijeenkomst, zo blij waren we met elkaars veiligheid en om deze momenten met elkaar te delen. We maakten kennis met een nieuwe collega en hadden als vanouds discussies over projectimplementatie en plannen voor de toekomst. We bezochten het museum over Krakau ten tijde van de bezetting tijdens de Tweede Wereldoorlog in Oskar Schindler's emaillefabriek. Het was ditmaal niet iets uit het verleden, maar ging ook over nu: in elke ruimte drongen de parallellen met de oorlog en de huidige bezetting nu zich aan ons op en alles kwam heftig binnen.

Inmiddels is, zowel in Oekraïne als bij ons, de crisismodus langzaam voorbij. De oorlog concentreert zich in een kleiner gebied, terwijl in andere gebieden het leven teruggaat naar een soort 'nieuw normaal': restaurants en winkels zijn open (en het besef van het belang van een draaiende economie en belastinginkomsten is nog nooit zo hoog geweest), mensen proberen te werken – of komen daar nog niet aan toe omdat er humanitair vrijwilligerswerk is dat nog alle aandacht nodig heeft.

Ook in ons werk merken we dat er een nieuw soort 'normaal' is ingetreden. Binnen ons Peace Engineer project worden de trainingsactiviteiten hervat, we gaan weer op reis, en naast de lopende activiteiten kijken we ook vooruit en denken na over herstel, bijvoorbeeld in de regio's in het noordoosten en rondom Kyiv: niet alleen rond fysieke wederopbouw, maar ook als het gaat om verder leven na trauma en verwoesting, en wat wij daar met onze partners in kunnen betekenen.... ♦

## Ook in ons werk merken we dat er een nieuw soort 'normaal' is ingetreden



Foto: Anton Skyba for the Globe and Mail Today

### Wederopbouw in Oekraïne

Hoe kunnen we bijdragen aan de wederopbouw van Oekraïne? Welke valkuilen moeten we vermijden? PAX schreef er een Ukraine Alert over. Zie <https://paxforpeace.nl/what-we-do/publications/ukraine-alert-may-4th-2022>.



Foto: Anton Skyba for the Globe and Mail Today



Refugees from Ukraine arrive in Poland 8 March 2022  
Foto: European Union CC BY-NC-ND

# Stiltekringen 21 mei '22



Zaterdag 21 mei was het Europadag in Oekraïne. Op deze dag toonden de Ambassades van Vrede en PAX hun solidariteit met alle slachtoffers van deze oorlog. Dat gebeurde in de vorm van Stiltekringen. Op elf locaties in Nederland was het om 12 uur 's middags stil. In totaal deden 277 mensen mee.

Door: Florine Keus

De Stiltekringen waren verschillend van vorm, lengte en grootte en hadden diverse originele elementen. Er was een kleine intieme Stiltekring met zeven mensen in Amsterdam waar na afloop gedichten van een vredesdemonstrant werden voorgedragen en waar iemand een Soefidans deed. Bij de Stiltekring in Utrecht op het Domplein waren in het begin 50 mensen aanwezig. De Stilte werd daar ingeluid en afgesloten door een muzikant met een blaasinstrument. Tijdens de kring sloten meer dan 20 voorbijgangers zich aan. In Nijmegen, Deventer en Venray was de Stiltekring in een kerk. Er werd daar gebeden en gemediteerd. In Deventer was

men twee uur lang stil. Bij Stiltekringen die in de buitenlucht plaats vonden, viel het geluid van de omgeving op: een merel die floot, de drukte van pratende voorbijgangers, maar ook overvliegende vliegtuigen. Bij sommigen riep dat de associatie van bommenwerpers op.

Alle Stiltekringen stonden in het teken van Oekraïne. De vlag van Oekraïne lag in het midden van de cirkel, mensen hadden blauwe en gele kleding aan of blauwe en gele bloemen bij zich. Bij verschillende Stiltekringen waren Oekraïense mensen aanwezig.

De Stiltekringen maakten indruk. Ze vormden een mooi moment van verbinding

en een krachtig symbool voor de wens en hoop op vrede. Daarom willen we de actie herhalen en inzetten als een gezamenlijke start van de Vredesweek. Zaterdag 17 september is de eerste dag van de Vredesweek en op die dag zullen we opnieuw om 12.00 uur op zoveel mogelijk plaatsen stilstaan voor vrede. Met meer voorbereidingstijd hopen we dat we dit keer met misschien wel 100 Stiltekringen door heel het land een statement kunnen maken voor vrede in alle conflictgebieden.

Wil je meedoen en voor de start van de Vredesweek ook een Stiltekring organiseren? Meld je Stiltekring aan door te mailen naar: [f.keus@paxforpeace.nl](mailto:f.keus@paxforpeace.nl) ♦

# Generatie Vrede staat op tijdens de Vredesweek 2022!

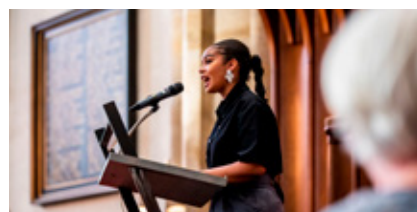
Van 17 tot en met 25 september vindt in het hele land de Vredesweek plaats. Deze editie staat volledig in het teken van Generatie Vrede: de generatie die burgers verenigt die in actie willen komen voor vrede, over grenzen en dwars door verschillen in huidskleur, gender en klasse heen. De vredesbeweging anno 2022 verbindt jong en oud in een gezamenlijke missie voor een vreedzame wereld. Van de generatie die zich nog herinnert hoe mensen massaal de straat op gingen tegen kernwapens, tot een nieuwe generatie jongeren die zich steeds meer zorgen maken over hún toekomst.

Foto's: Lize Kraan

**D**oor de oorlog in Oekraïne beseffen we des te meer dat vrede geen vanzelfsprekendheid is, maar een gezamenlijk project waar élke dag aan moet worden gebouwd. Tijdens de Vredesweek van 2022 brengt PAX Generatie Vrede samen om het gevoel van onmacht in deze onzekere tijden om te zetten in hoop. We leren over conflict en vrede in heden en verleden, gaan de dialoog aan met verschillende generaties en zoeken antwoorden op de grote uitdagingen van onze tijd. Het is nu belangrijker dan ooit dat de Generatie Vrede van zich laat horen!

In heel het land ontplooiën lokale groepen, kerken en Ambassades van Vrede initiatieven om aandacht te vragen voor vrede. In Utrecht organiseert PAX een centraal programma met evenementen over vrede in Europa, vredesactivisme en de rol van gender in conflict. Tijdens de Nacht van de Vrede op zaterdag 24 september zijn er door de hele stad activiteiten rondom vrede te doen. Op zondag 25 september sluiten we de Vredesweek af met de Walk of Peace in Den Haag.

We moedigen iedereen aan om tijdens de Vredesweek in actie te komen en mee te doen. Op [www.vredesweek.nl](http://www.vredesweek.nl) vind je inspirerende ideeën en praktische tips om je op weg te helpen. Hier komt ook promotiemateriaal en de liturgiekrant beschikbaar in de webshop. Voor vragen kan je bij ons terecht via [vredesweek@paxvoorvrede.nl](mailto:vredesweek@paxvoorvrede.nl). ♦



# Ik steun PAX



Wim Berger bij het PAX Charity Diner, april 2022. Foto: Lize Kramer

Ontmoetingen aan tafel, elkaar leren kennen; dat is wat oud-huisarts en Club van 100-lid Wim Berger al zijn hele leven inspiratie, moed en hoop geeft. Het bracht hem na 40 jaar terug bij PAX. Wim: 'De dialoog aangaan, een ander leren begrijpen is wezenlijk. En dat is wat PAX ook doet. PAX is voor mij herkenning.'

Zijn allereerste kennismaking met PAX dateert van 1959, toen Wim, geboren in een katholiek huisartsengezin, na zijn eindexamen een PAX-wandeling meeliep. 'Het was heel leerzaam en inspirerend om met anderen te praten over de dingen die belangrijk zijn in het leven.'

Veel tijd om daarover na te denken kreeg hij niet. Zijn vader was kort ervoor overleden en het gezin ging door een moeilijke periode. Zelf ging hij in Amsterdam Geneeskunde studeren en de overgang van het Brabantse platteland naar de grote stad viel niet mee. Maar ergens gaf het geloof enige houvast: 'Door de boeiende preken van de bekende pater Van Kilsdonk leerde ik mijn eigen geloof vormgeven, los van de kerk als instituut,' blikt Wim terug. En Bisschop Bekkers was een verademing, een *bevrijding*.

Het was in zijn huisartsentijd dat de vredesbeweging weer zijn interesse kreeg.

**Ergens gaf het geloof enige houvast**

'In Amsterdam had ik kennisgemaakt met de protestbeweging tegen de oorlog in Vietnam. Toen ik enigszins gesetteld was als huisarts in Amersfoort,

**We zijn niets opgeschoten, slechter af zelfs! Wordt het weer tijd voor een kernwapenspreekuur?'**

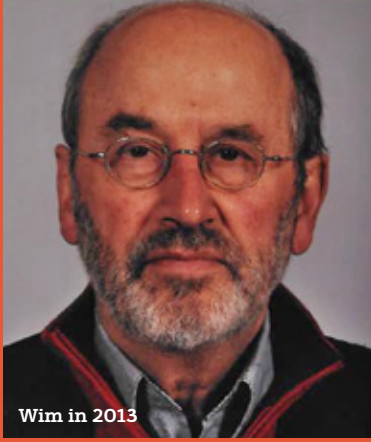


Wim en echtgenote Claartje, 12,5 jaar getrouwd in 1979

vlamde mijn activisme weer op. We startten in de jaren '70 een buurtactie tegen de Vietnamoorlog. Een bont gezelschap met naast enkele brave huisvrouwen onder andere een jonge communist. Het voelde voor mij en mijn vrouw heel vanzelfsprekend om daaraan mee te doen. Gelijken onder elkaar.'

In de jaren '80 kreeg Wim's activisme een extra impuls. 'Nederland plaatste in die tijd kruisraketten met nucleaire lading. 35 jaar na Hiroshima brak het bewustzijn door: we leven met de bom. Ik realiseerde me tegelijkertijd dat wij als artsen, verpleegkundigen, helemaal niets te bieden hadden als die bom ooit zou vallen. Dat maakte me strijdbaar om mensen hiervoor te waarschuwen.'

Wim sloot zich aan bij de NVMP (Nederlandse Vereniging voor Medische Polemologie), een beweging van bezorgde artsen. 'Veel collega's keurden het af; artsen hoorden zich niet met



Wim in 2013

politiek bezig te houden', vertelt Wim. 'Maar we voelden ons gesteund door een actieve groep mensen waarmee ik nog steeds bevriend ben. We richtten de Werkgroep Gezondheidszorg & Kernwapens (WGK) op, organiseerden bijeenkomsten, en samen met verpleegkundige Joke Dooper stelden we een "kernwapen-spreekuur" in. Daar konden mensen terecht die in de knoop zaten met de nucleaire dreiging. Dat spreekuur rond de tafel was ook voor onszelf van grote betekenis, we deden wat we konden.

Nu, 40 jaar later is de nucleaire dreiging en de noodzaak om tot dialoog te komen actueler dan ooit. 'We zijn niets opgeschoten, slechter af zelfs! Wordt het weer tijd voor een kernwapenspreekuur?'

Het bracht hem ertoe om PAX weer te gaan steunen. En de stap van donateur naar Club van 100? 'Ik ben een echte Len-fan,' bekent Wim lachend. 'Dus toen een originele zeedruk van Len Munnik in het vooruitzicht werd gesteld voor nieuwe Club van 100-leden, heb ik me natuurlijk aangemeld! ♦

Hanneke Faber, April 2022, PAX Charity Diner.  
Foto: Lize Kraan

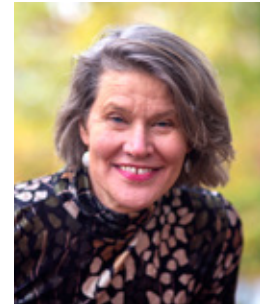


Oorlog en vrede – dat is actueler dan we zouden willen. Mensen in Oekraïne zijn nu slachtoffer van het geweld van het Russische regime. PAX zet alles op alles om hen te beschermen. Ons vredeswerk kunnen we niet alleen. Daarom nodigde Hanneke Faber, dochter van Mient Jan Faber en President Global Foods en refreshments bij Unilever haar netwerk uit voor het PAX Charity Diner. Het was een waardevolle avond met diepgang en ontmoeting. Met inspirerende internationale sprekers zoals Mpho Tutu, priester, auteur, activist en dochter van Desmond Tutu. En uiteraard alle aandacht voor het werk van PAX in Oekraïne en Europa.

Mpho Tutu, priester, auteur, activist en dochter van Desmond Tutu bij PAX Charity Diner



Foto: Lize Kraan



U kunt PAX steunen met geld, tijd of met het openstellen van uw netwerk. En natuurlijk ook door net als Wim Berger uw verhaal met ons te delen. Fijn om u te spreken!  
**vancampen@paxvoorvrede.nl**  
**06-48 98 14 91.**

Doe mee en steun PAX. Samen kunnen we ervoor zorgen dat het werken aan wereldvrede doorgaat.  
**https://paxvoorvrede.nl/steun-pax**

Banknummer voor donaties:  
**NL03 TRIO 0390 5150 00**

## Club van 100 met...

# Aäron Royaards



### Aäron Royaards (1970)

**'Ik ben geboren en getogen in Drenthe. Mijn moeder komt uit Zimbabwe, het voormalige Zuid-Rhodesië. Mijn vader heeft daar gewerkt als geneeskundige, hospik bij het leger. Daar heeft hij mijn moeder ontmoet.**

Ik heb veel verschillende dingen gedaan. Eerst de kunstacademie. Daarna de HBO-opleiding sociaal-juridische dienstverlening, omdat ik meer praktisch aan het werk wilde. Ik ging werken voor en met asielzoekers. Vervolgens werkte ik bij de rechtbank, bij defensie en als beleidsmedewerker in de veteranenzorg. Als denker en doener met een creatieve geest wilde ik op een gegeven moment toch meer, iets anders. Dus heb ik een universitaire studie theologie afgerond. Ik ben christen en wilde dichter bij mijn eigen hart leven.

De afgelopen jaren schreef ik een roman over diversiteit, liefde en geloof. Het boek wordt uitgegeven door een op levensbeschouwing gerichte uitgeverij in Kampen. Kunst en schrijven zijn mijn grootste serieuze hobby's.

Kortgeleden was ik op retraite bij de Karmelieten in Boxmeer. Het leven dichtbij God spreekt me heel erg aan. Ik zie in de zoektocht van mensen buiten en binnen de kerk overigens veel overeenkomsten: Bezinning, mindfulness, verwondering over de schoonheid van de natuur.

Nu ben ik aangesloten bij de katholieke Heilige Geest kerk in Heerenveen. Vanuit daar heb ik gekeken naar goede doelen en kwam ik uit bij PAX.

De Club van 100 is een prachtig initiatief.

Ik denk terug aan de jaren '80, toen voelde ik me vaak machteloos over de wapenwedloop. Dat hield me erg bezig. Als

tiener kon je er niet veel aan doen. Nu heb ik als PAX-donateur wel de kans om er iets aan te doen: kernwapens moeten de wereld uit. Ik heb vertrouwen in PAX.

PAX brengt mensen bij elkaar. In de Club van 100 in Nederland. Maar ook bijvoorbeeld in Congo, door voormalig kindsoldaten weer terug te brengen in hun eigen gemeenschap. Daders en slachtoffers bij elkaar brengen, zorgen voor dialoog en verbinding.

Tijdens de bijeenkomst op 3 mei voor de club van 100 van Pax schoot me een variatie op een bekende tekst van de profeet Jesaja uit de Bijbel (OT) te binnen: Dan smeden de machtige naties hun kernraketten om tot waterstof tanks! ♦



## 100 bijzondere gevers

PAX zoekt 100 mensen die bereid zijn 1.000 euro te geven voor ons werk tegen kernwapens. We hebben al 82 Clubleden! Len Munnik maakt voor alle leden van de PAX Club van 100 een persoonlijk ondertekende zeefdruk van zijn werk "Landschap met afwezige bom".



**We willen de PAX Club van 100 compleet maken. Elk lid krijgt:**

- De zekerheid dat de gift direct bijdraagt aan ons anti-kernwapenprogramma;
- Een bijzondere tekening van Len Munnik mét persoonlijke boodschap;
- Twee keer per jaar een (online) bijeenkomst over het PAX-werk
- Exclusief PAX Club van 100-boekje over de geschiedenis en toekomst van werk tegen kernwapens
- Exclusieve Club van 100-nieuwsbrief

Doe je mee? Alle informatie: [paxvoorvrede.nl/kernwapensweg](http://paxvoorvrede.nl/kernwapensweg)